

A tabáni tüzvész

Irta: Pogány Kázmér

Százhusz évvel ezelőtt, pontosan 1810 szeptember 5-én, rettenetes csapás zúdult Buda városára. Ebédidő tájban kigyulladt egy tabáni kádármester háza s rövidesen lángban állt egész Tabán, a Halászáros és a Vizivárosnak a kapucinusok zárdájáig terjedő része. Erről a tüzvészről igen lelkiismeretes feljegyzéseket hagyott hátra az óvári születésű Péter Szeverian, a kapucinusok akkori derék házfőnöke. Színes latin nyelvű írásában elmondja, hogy a tabáni kádár, akinek nevét nem említi meg, épp műhelyében dongafákat füstölt, amikor nyelven felesége — *uxor linguosa* — rászólt, hogy jöjjön már ebédelni. A mester, úgy látszik, félhetett az asszonytól, mert el nem oltotta a műhelyben a tüzet, csak szaladt az asztalhoz. Mire a jámbor észrevette, hogy baj van, lángolt a faanyaggal teli műhely s miután épp roppant erős déli szél uralkodott, egyszerűen átsapott a veszedelem a szomszédos házakra is. A szűk utcák megteltek fekete füsttel, a tűz felkapott a vár-hegy oldalára, kigyulladtak a dunai uszályok, sőt lángbaborult a hajóhid is, amelyet csak késő délután, nagy ügyvel-bajjal tudtak szétszakítani. Oltásról szó sem lehetett, nemcsak a tűz roppant terjedelme miatt, hanem azért mert nem volt víz, elégték a víztartályok is s bedőltek a kutak. A Palatinus nyomban kirendelte ugyan az Esterházy- és Duka-ezred gránátosait, de a kemény fiúk, akik közül nem egy életét is feláldozta, nem segíthettek sokat. Szeverian páter szerint leégett 457 ház, a tabáni rác templom, míg a plébániatemplomból csak

a nagy oltár, az óratorony és a harangok maradtak meg. Elpusztult vagy ötven emberélet, katona és civil, akiket javarészt a leomló falak és égő gerendák vertek agyon. Egy börcserző égő ruhában az egyik dunai hajóra szaladt s a Dunába ugrott, ahol megfulladt, „moralistákra hagyva azt a kérdést, hogy öngyilkosságot követett-e el, vagy sem“. A kár lehetett tízmillió forint.

Leghevesebben dühöngött a tűz 12 és 2 óra között. A nagy szélben már-már úgy látszott, hogy földig ég egész Buda. A segíteni nem tudó asszonyok és öregek a templomokba gyűltek és zúgó énekkel ostromolták az eget segedelemért. A kapucinusok templomában egyik hívő szobrot ajánlott fel szent Flóriánnak, ha megfordítja a szelet. És ime, csoda történt. A tűz már-már a kapucinus zárda falát nyaldosta, amikor a szél egyszerre megfordult s a lángok visszafelé szálltak. Az Ur meghallgatta szent Flórián közbenjárását.

Ilyenformán mondja el a dolgokat a tudós Szeverian. Ezt a feljegyzést érdekesen egészíti ki a *Hazai és Külföldi Tudósítások* című hetente többször megjelenő ujság, amely 1810 szent Mihály hava 8-ik napján a következőket írja:

„Szeptember 5-ik napja szomorú emlékeztető leszen Buda városának historiájában; mert dél után, midőn épen nagyobb része a Városnak ebédelne, a Rác városban tűz támadott, és részént a nagy szárazság, részént a nagy szél miatt olly hirtelen, és olly messzére elterjedett, hogy az említett Rác városnak nagy része; a Duna parton a Vár alatt való Sorház; a halászáros; a Királyi Magazin, és Profontház; a Vizi városnak egész a Capucinusokig terjedő része a tűz-

nek prédájává lett. Rettenetes vólt ezen tűz azért kiváltképpen, hogy az utcák szűkek lévén, s a házak szorosán egymáshoz ragadván, segíteni lehetetlen vólt. A Catholicus templom Tornyával együtt, az Rác templomnak pedig Tornya megmaradván, mind a kettő belső készülleteivel földig égtek. A Kir. Magazinban pedig a Fels. Aerarium nagy kárával a sok Liszt, Gabona, széna, zab, és sok ölfa olly iszonyu erővel, és lánggal égett, hogy a vár is nagy veszedelemben forgott. Ott a tűz olly sokáig tartott, hogy 6-ikán estve is még rémítő lánggal lobogott. A meggyulladáskor olly hirtelen elterjedett a tűz, hogy a Duna jobb partján levő hajókat sem lehetett megszabadítani: hanem némellyek a hidon fölüll, némellyek pedig a hidon alul szénával, szalmával, s egyébbel megrakva lévén a Dunán égve veszedelmesen leereszkedtek. Ugyan ezen okból a Budai félen a hidnak álló része is elégett s még nagyobb pusztulást okozott volna, ha Ő Tsászári Fő Herczegségének a Palatinusnak serény gondoskodása a veszedelmet bölts rendeléseivel el nem távoztatta volna.“

Pár nappal utóbb, Szent Mihály hava 12-ik napján, a Hazai és Külföldi Tudósítások a következőkkel egészíti ki első hiradását:

„Nagy irtózással és fájdalmas bámulással kintelenített Pest várossa nézni azon szörnyű égést, amely ma egy hete Budának nagy részét megemészette. A hid lángot kapván, meggátoltattak sok szorgalmatos kezek, melyek a veszedelemben segedelmet nyújthattak volna. Kevés ladikokon szállottak által utóbb, az Attyokfiak, s jó Barátaik segedelmére sietők. Mások pedig rémuléssel ipar-

kodtak óvni, hogy az égő hajók, és a forgó szél által Pestre ragadtatott szikrák uj veszedelmet ne támasszanak. Budát látni iszonyatosabb vólt, mint az ellenség által ostromoltatott várost; mert a tűz hirtelen és messzére terjedvén magasan lobogó lángjaival, és hol a földre levert, hol az égbe tsapó setét füstfelhőivel mindent elborított. Két óra alatt már csak a tsupa falakat, s rémítő feketeséggel magánosan felnyuló kéményeket lehetett látni. Mellyek megett közben közben a láng, és füst fel tsapkodván, irtóztatóbbá tette a Kárvallásnak szomorú érzését. Mit érezhettek azok, kiknek vagyonaikat szemek előtt a pusztító elementom semmivé tette, sőt kiáltásaikat is a szörnyű ropogás elnyomta? azt leírni lehetetlen. De könyörületes sajnálkozásra fakasztotta a nézőt a magányosan futkósó kárvallottak jajgatása. Voltak ollyanok, kik házaikból alig menthettek meg valamit; mások életök megtartásáért mindenöket elhagyni kintelenítették. A Rác Városban sok házak egész földig leégtek. Mindenestől az elégett házak száma 600-nál többre mégyen. Sok ember vesztette el életét ezen hirtelen való veszedelemben. Az eddig tudva levők közel 50-re mennek. De semmi inkább meg nem indithatta az ember szeretőnek szívét, mint azon rettenetes eset, hogy egy Anyának bétsukott 5 gyermekei mind megégtek: maga pedig ezen szörnyű eset után megőrült. A kármentő Katonák közül is sokan életüket vesztettek, némellyek pedig a tűzben megsebesedtek. — Tsak ugyan a Ns. Eszterházy, és Duka Regementjeinek Gránátosai voltak, kik a szélnek szerentsés megfordulásával a Vizi várost megmentették. E mellett olly nemes érzéssel bírtak, hogy a nekik jutalomul ajánlatott hordó-

bort, és 300 forintot különös megválasztással vették; mert a bort elfogadták, a pénzt pedig a kárvallottaknak ajánlották. — Magános kárvallások is igen nagyok: A Rác Templom a Tabánban 200.000 forintnál több kárt vallott. Trittwein, Rosendorfszky, Kubányi, Antonovits, Ságits, Stefanovits, a két Timár, 3 Kolompáros s egyebek, száz ezrekre számláló károkat vallottak. Az elrémülésben nem tudván magokon segíteni az emberek, egy Szűrszabóné, midőn a hegynek futna a Magazin mellett, a hévség földhöz ütötte s ott megsült; fia pedig nem sokkal fellyebb hasonlóképpen elveszett. Egy Gombkötő inas, midőn a Palatinus Ő Tsászári Hgségének a veszedelmet jelentené, maga a leomló faltól agyon ütöttetett.

Ezen szerencsétlenségben nagy vigasztalása vólt a nyomorultaknak látni Ő Tsászári Királyi Fő Hgségét egész délután, sőt egész éjtszakán a veszedelem eltávoztatásában serénykedni. Ugyan szorgalmatos iparkodást mutattak a Budán hivatalban lévő minden rendbéli Uraságok, és kitelhető módon iparkodtak a veszedelem eltávoztatásán. Most pedig fáradhatatlan bölts rendelésekkel gondoskodik a Felséges Nádor Ispány a szegények tartásáról, és a kárvallásoknak helyrehozásáról, s a szenvedők jövődöbéli boldogításokról.“

Az adakozás és segítés méreteiről az egykoru ujság ezt írja Szent Mihály hava 15-ik napján:

„A Budai szegényebb sorsu Lakosokon több jó szívü emberek könyörültek, kik vagy pénzzel, vagy kenyérral, liszttel, hússal, főzelékkel igyekeztek enyhíteni nyomoruságokat. Megkülönböztette magát ezen tselekedetben

Ns. Pest Városa; mert csak a Magistratus, és a Külső Tanács 4770 forintot, a Pesti Kereskedőség mindjárt a tűz után következő nap 50—50 forintot küldötték által első segedelemül. Azután pedig az rendeltetett, hogy a Külső Tanácsnak tagjai házankint járjanak, és gyűjtsenek a kárvallottak számára külömbféle segedelmeket. Melly rendelkezésnek igen szép foganatja vagon. A Theátrumi Intézetek is igyekeztek a segedelmeket szaporítani, s jeles Játékokat adtak elő az elégették hasznokra. Igy Budán 1990 forint, mellyből 500-t a Palatinus Ő Tsászári Fő Hgsége adott; Pesten a Német Theatrumból 1561 forint; a Magyar Theatrumból 430 forint került. Grassalkovits Hg Ő Fő Méltósága 5000 forintot küldött. Ily szép példák bár minden felül Hazánkban a könyörületességet annyira felgerjesszék, hogy azon millionokra menő károk, valamennyire megtéríttessenek, és Hazánk Fő Városa, melly most szerentsétlenségét egy embernek tulajdonítja, (a Rác földő mellett levő Kádár egy hordó kiégetéssel okozta a tüzet) megvigasztaltatását sok jó Hazafiaknak köszönje.“

Szent Mihály hava 26-ik napján az ujság még egyszer foglalkozik a tüzzel s ezt írja:

„Sok nemes szívü Hazafiak iparkodnak a Budai szerentsétlen megégettéken segíteni. Ez különös neve a segedelemnek, hogy némellyek kádjaikat, s préseiket oda engedik azon kárvallottaknak, kik a tűz által szüretelő eszközeiktől megfosztattak; mások pedig a Szüretet tőlök a legnagyobb áron megveszik.“

Mert a borocskát kedvelték Tabánban akkor is.